

Затверджено на засіданні кафедри
судочинства
Протокол №1 від 26 серпня 2025 р.

ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ

**до здачі екзамену для студентів IV курсу денної та заочної форм
здобуття освіти з навчальної дисципліни
«Міжнародні та європейські стандарти правосуддя»**

Модуль 1. Загальна характеристика міжнародних стандартів правосуддя

Тема № 1. Поняття та загальна характеристика правосуддя: теоретичний аспект

Сутність та зміст поняття «правосуддя». Ознаки правосуддя як правової категорії. Загальна характеристика мети здійснення правосуддя. Принципи здійснення правосуддя. Суб'єкти здійснення правосуддя. Особливості розмежування поняття «правосуддя», «судочинство», «судова влада».

Тема № 2. Стандарти правосуддя як основа забезпечення ефективного захисту прав та інтересів людини

Стандарти правосуддя: поняття та загальна характеристика. Класифікація стандартів правосуддя. Закріплення міжнародних стандартів правосуддя в міжнародних нормативно-правових актах. Закріплення міжнародних стандартів правосуддя в нормативно-правових актах України. Роль стандартів правосуддя в реалізації єдності судової практики. Запровадження єдності судової практики, заснованої на міжнародних та європейських стандартах правосуддя, в Україні.

Тема № 3. Характеристика міжнародних стандартів правосуддя та їх класифікація

Нормативне закріплення окремих видів міжнародних стандартів правосуддя і вимог до професійних суддів. Характеристика окремих видів міжнародних стандартів правосуддя і вимог до професійних суддів. Право на справедливий суд. Незалежність суддів. Об'єктивність суддів. Чесність і непідкупність суддів. Дотримання етичних норм судьями. Рівність суддів. Компетентність та старанність суддів.

Тема № 4. Забезпечення реалізації міжнародних стандартів у міжнародних судових установах

Загальна характеристика міжнародного захисту порушених прав і свобод людини і громадянина. Європейський суд з прав людини як міжнародний судовий орган, що забезпечує реалізацію міжнародних стандартів правосуддя. Інші європейські установи, що здійснюють захист прав і свобод людини і громадянина (Агентство основних прав Європейського Союзу, Омбудсмен Європейського Союзу, Комісія ЄС, Рада ЄС). Міжнародний суд ООН як міжнародний судовий орган, що забезпечує реалізацію міжнародних стандартів правосуддя. Міжамериканський суд з прав людини як судовий орган, що реалізовує міжнародні стандарти правосуддя і захисту прав людини і громадянина. Африканська та ісламська системи правосуддя і стандарти, на котрих базується здійснення правосуддя в цих системах.

Тема № 5. Характеристика реалізації міжнародних стандартів правосуддя в Україні

Співвідношення справедливого судочинства (правосуддя) та верховенства права в Україні. Реалізація забезпечення міжнародного стандарту ефективного засобу юридичного захисту в Україні. Реалізація права на судовий захист в Україні. Незалежність правосуддя та її прояви у національній судовій практиці. Кримінальний процесуальний кодекс України як приклад імплементації міжнародних стандартів правосуддя до національної системи судочинства. Кодекс адміністративного судочинства України і його відповідність міжнародним та європейським стандартам правосуддя. Цивільний процесуальний кодекс України та Господарський процесуальний кодекс України та їх відповідність загальним міжнародним стандартам правосуддя.

Тема № 6. Міжнародно-правове регулювання принципів незалежності суду

Незалежність суддів як пріоритетний міжнародний стандарт правосуддя. Основні принципи незалежності судових органів, що схвалені резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї ООН від 29 листопада та 13 грудня 1985 року. Рекомендації щодо ефективного впровадження Основних принципів щодо незалежності судових органів, прийняті резолюцією Економічної та соціальної Ради ООН 1989/60 та схвалені резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 44/162 від 15 грудня 1989 року. Незалежність судової влади, згідно з Додатком до Рекомендації CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи. Нормативне закріплення незалежності суддів в Україні. Сучасний стан та перспективи вдосконалення інституту незалежності суддів в Україні.

Тема №7. Міжнародні стандарти етики та поведінки суддів та їх правове регулювання

«Висновок №3 (2002) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо принципів та правил, які регулюють професійну поведінку суддів, зокрема, питання етики, несумісної поведінки та безсторонності» як європейський нормативно-правовий акт, що регулює питання етики та поведінки суддів. Стандарти суддівської поведінки. Безсторонність та поведінка суддів під час виконання своїх судових функцій. Безсторонність та позасудова поведінка суддів. Безсторонність та інші види професійної діяльності суддів. Безсторонність та відносини суддів із засобами масової інформації. Шляхи формування стандартів поведінки суддів та загальні висновки КРЕС щодо стандартів поведінки суддів. Кримінальна, цивільна та дисциплінарна відповідальність суддів. Кримінальна та цивільна відповідальність суддів. Рекомендації КРЕС щодо дисциплінарної відповідальності суддів.

Тема №8. Міжнародні стандарти підготовки суддів до зайняття ними посади

Загальна характеристика рекомендацій щодо реформування забезпечення кадрового складу суддівського корпусу згідно з міжнародними та європейськими стандартами. Міжнародні та європейські стандарти щодо призначення суддів на посаду. Спеціалізація суддів відповідно до міжнародних та європейських стандартів. Стандарти освіти та професійної підготовки суддів згідно з рекомендаціями Комітету Міністрів Ради Європи (Рекомендація Rec (2004) 4 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам про роль Європейської конвенції з прав людини в університетській освіті та професійній підготовці (ухвалена на 114-й сесії Комітету міністрів від 12 травня 2004 р.)). Належна підготовка та підвищення кваліфікації суддів на національному та європейському рівнях (Висновок №4 (2003) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо належної підготовки та підвищення кваліфікації суддів на національному та європейському рівнях). Правове регулювання підготовки суддів до зайняття ними посади в українському законодавстві та практика її реалізації. Професійна підготовка суддів Вищого антикорупційного суду України згідно з міжнародними та європейськими стандартами.

Тема №9. Міжнародні стандарти забезпечення суддівського самоврядування

Суддівське врядування і самоврядування в Україні: загальна характеристика і сучасний стан. Перспективи розвитку суддівського врядування і самоврядування в Україні на шляху євроінтеграції. Висновок №10 (2007) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо судової ради на службі суспільства як ключовий міжнародний документ, що містить стандарти суддівського самоврядування.

Загальні рекомендації щодо гарантування незалежності суддів та верховенства права в межах суддівського самоврядування. Рекомендації щодо членства та обрання суддів та інших осіб до органів суддівського самоврядування. Рекомендації щодо забезпечення суддівського самоврядування необхідними ресурсами. Етика, дисципліна та навчання суддів в межах суддівського самоврядування. Співпраця і взаємодія органів суддівського самоврядування з іншими гілками влади, а також з іншими органами на національному, європейському та міжнародному рівнях.

Модуль 2. Загальна характеристика європейських стандартів правосуддя

Тема № 10. Загальна характеристика європейських стандартів правосуддя та їх співвідношення із загальними міжнародними стандартами

Поняття європейських стандартів правосуддя, судоустрою і статусу суддів. Види європейських стандартів правосуддя, судоустрою і статусу суддів. Перелік ключових європейських стандартів правосуддя, що найчастіше співпадають із міжнародними. Врахування європейських стандартів правосуддя країнами-членами ЄС у їх національному законодавстві та судовій практиці. Актуальність європейських стандартів правосуддя у процесі здійснення судової реформи в Україні.

Тема № 11. Європейська хартія про статус суддів як базовий міжнародний нормативно-правовий акт, що врегульовує європейські стандарти правосуддя і статусу суддів

Загальна характеристика Європейської хартії про статус суддів. Добір, призначення та початкова підготовка суддів згідно з Хартією. Призначення суддів та неможливість усунення з посади відповідно до положень Хартії. Особливості підвищення по службі за положеннями Хартії. Положення Хартії, що стосуються оплати праці та соціального захисту суддів, а також щодо припинення їх повноважень. Правове регулювання добору, призначення і підготовки суддів до зайняття ними посади в Україні. Оплата праці і соціальні гарантії суддів за законодавством України.

Тема № 12. Реалізація європейських стандартів доступу до правосуддя та правової допомоги

Поняття та особливості доступу до правосуддя і правової допомоги, згідно з положеннями Конвенції про захист прав людини і основоположних

свобод. Рекомендація № R (81) 7 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо заходів, що полегшують доступ до правосуддя (прийнята Комітетом Міністрів 14 травня 1981 р. на 68-ому засіданні) як один із важливих європейських документів рекомендаційного характеру щодо забезпечення реалізації доступу до правосуддя. Резолюція (78) 8 Комітету Міністрів Ради Європи про безоплатну правову допомогу і юридичні консультації (прийнята Комітетом Міністрів 2 березня 1978 р. на 284-ому засіданні заступників міністрів) як один із базових документів щодо врегулювання питань безоплатної правової допомоги та юридичних консультацій на європейському рівні. Рекомендація № R (93) 1 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам про ефективний доступ до закону і правосуддя для найбільш вразливих верств населення (прийнята Комітетом Міністрів 8 січня 1993 р. на 484-ому засіданні заступників міністрів) як рекомендаційний європейський документ, що має важливе значення для забезпечення доступу до правосуддя усім, незалежно від майнового стану. Європейські основи доступу до правосуддя: розуміння з точки зору українського законодавства і практики.

Тема №13. Реалізація європейських стандартів ефективного судового процесу

Поняття та загальна характеристика принципу здійснення ефективного судочинства чи судового процесу. Характеристика Рекомендації № R (84) 5 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо принципів цивільного судочинства, спрямованих на вдосконалення функціонування правосуддя (прийнята Комітетом Міністрів 28 лютого 1984 р. на 367-ому засіданні заступників міністрів). Характеристика Рекомендації № R (95) 5 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо запровадження та покращення функціонування систем і процедур оскарження по цивільних і господарських справах (прийнята Комітетом Міністрів 7 лютого 1995 р. на 528-ому засіданні заступників міністрів). Характеристика Рекомендації Res (2004) 6 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо вдосконалення національних засобів правового захисту (ухвалено на 114-й сесії Комітету Міністрів від 12 травня 2004 р.). Висновок №6 (2004) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо справедливого суду в розумний термін та ролі судді в судових процесах з урахуванням альтернативних засобів вирішення спорів. Висновок №11 (2008) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо якості судових рішень.

Тема №14. Реалізація європейських стандартів щодо здійснення кримінального правосуддя

Загальна характеристика європейських стандартів кримінального судочинства. Аналіз та характеристика Рекомендації № R (87) 18 Комітету

Міністрів Ради Європи державам-членам щодо спрощення кримінального правосуддя (прийнята Комітетом Міністрів 17 вересня 1987 р. на 410-ому засіданні заступників міністрів). Аналіз та характеристика Рекомендації № R (97) 13 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо залякування свідків і прав сторони захисту (прийнята Комітетом Міністрів 10 вересня 1997 р. на 600-ому засіданні заступників міністрів). Аналіз та характеристика Рекомендації Rec (2005) 9 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо захисту свідків та осіб, які співпрацюють з правосуддям (ухвалена Комітетом Міністрів 20 квітня 2005 року на 924-му засіданні заступників міністрів). Аналіз та характеристика Рекомендації № R (85) 11 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо положення потерпілого в рамках кримінального права і кримінального процесу (прийнята Комітетом Міністрів 28 червня 1985 р. на 387-ому засіданні заступників міністрів). Аналіз та характеристика Рекомендації Rec (2006) 8 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо допомоги потерпілим від злочинів (ухвалена Комітетом Міністрів 14 червня 2006 року на 967-му засіданні заступників Міністрів).

Тема №15. Реалізація європейських стандартів виконання судових рішень

Загальна характеристика виконавчого провадження в Україні та його національного правового регулювання. Аналіз та характеристика Рекомендації Rec (2003) 16 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо виконання рішень адміністративних і судових органів у галузі адміністративного права (ухвалена Комітетом Міністрів 9 вересня 2003 року на 851-му засіданні заступників міністрів). Аналіз та характеристика Рекомендації № Rec (2003) 17 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо примусового виконання (ухвалена Комітетом Міністрів 9 вересня 2003 року на 851-му засіданні заступників міністрів). Аналіз та характеристика Висновку №13 (2010) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо ролі суддів у виконанні судових рішень (м. Страсбург, 19 листопада 2010 року). Впровадження європейських стандартів виконання судових рішень в українське національне законодавство і практику.

Тема №16. Аналіз практики ЄСПЛ щодо реалізації європейських стандартів правосуддя

Загальна характеристика ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Аналіз практики ЄСПЛ щодо порушення норм статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Аналіз практики ЄСПЛ в контексті адміністративного судочинства. Аналіз практики ЄСПЛ в контексті кримінального судочинства. Аналіз практики ЄСПЛ в

контексті цивільного судочинства. Застосування практики ЄСПЛ в українському судочинстві.

Тема №17. Міжнародні рекомендації щодо застосування міжнародних та європейських стандартів правосуддя в Україні

Загальна характеристика міжнародних рекомендацій щодо судової системи України. Висновок Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанської комісії) щодо законопроекту «Про внесення змін до Конституції України щодо посилення гарантій незалежності суддів» 15 червня 2013 р. CDL-AD (2013) 014. Висновок Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанської комісії) щодо пропозицій внесення змін до законопроекту «Про внесення змін до Конституції України щодо посилення гарантій незалежності суддів» 10 грудня 2013 р. CDL-AD (2013) 034. Проміжний Висновок Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанської комісії) щодо Закону України «Про очищення влади» (Закон «Про люстрацію») 16 грудня 2014 р. CDL-AD (2014) 044. Висновок №801/2015 Європейська Комісія «За демократію через право» (Венеціанська Комісія) Спільний висновок Венеціанської Комісії й Директорату з прав людини (ДПЛ) Генерального Директорату з прав людини та верховенства права Ради Європи (ГД-І) щодо Закону України «Про судоустрій і статус суддів» і внесення змін до Закону України «Про вищу раду юстиції» прийнятий Венеціанською Комісією на її 102-му Пленарному засіданні (м. Венеція, 20-21 березня 2015 року). Висновки Венеціанської комісії що вдосконалення конституційного судочинства в Україні. Висновки Венеціанської комісії щодо реформування Вищої ради правосуддя України.

Загальна характеристика сучасної судової реформи в Україні. Початок судової реформи в Україні у 2014 році та її перші результати в контексті реалізації міжнародних та європейських стандартів правосуддя. Проміжні результати судової реформи в Україні у 2014-2018 роках в контексті реалізації міжнародних та європейських стандартів правосуддя. Результати судової реформи за період 2018-2022 років у контексті реалізації міжнародних та європейських стандартів правосуддя. Перспективи продовження здійснення судової реформи з урахуванням європейських та міжнародних стандартів правосуддя.

Керівник дисципліни

Наталія БАШУРИН